FITXA DE LECTURA

Realitzada per Pierre Collonges

« La Gran Razzia »

Tom II – La campanya d'Egipte

Novel·la de Robert Casanovas

1. Fitxa tècnica

Títol : La Gran Razzia — Novel·la històrica en quatre toms. Tom II « 1798-1801 – La campanya d'Egipte »

Autor : Robert Casanovas

Gènere : Novel·la històrica de vocació documental i crítica, fonamentada en recerques reals

Edició : Edició definitiva revisada i corregida, dipòsit legal d'abril de 2026, versió digital i en paper

ISBN : 978-2-488999-31-1

Estructura : Advertència, seguit de quatre grans capítols dividits en vint-i-vuit seccions numerades

Època : Del maig de 1798 (sortida de Tolon) a la tardor de 1801 (retorn a França), amb una coda que arriba fins a la publicació de la Description de l'Égypte (1809-1829)

Llocs principals : Tolon, Malta, Alexandria, el Caire, Gizeh, Saqqara, Dendera, Tebes, la Vall dels Reis, Assuan, Fil·le, Rosetta, París

Sèrie : Continua el Tom I (« El naixement del sistema »). S'inscriu en l'obra de l'autor consagrada a les espoliacions d'obres d'art (L'habitació robada, El testament era una falsificació, Saqueig)

Coberta : Reproducció de la pedra de Rosetta inserida en un teatre d'òptica, al Musée Champollion de Vif (Isère, França), fotografia del 17 de juliol de 2022 (Julien Peytard)

Lloc web associat : www.international-restitutions.org

2. Presentació general

El Tom II de La Gran Razzia segueix l'expedició d'Egipte des del punt de vista dels savis, dels dibuixants i dels enginyers embarcats amb Bonaparte. No explica la campanya militar per ella mateixa — les batalles d'Abukir i d'Heliòpolis es tracten en unes poques pàgines, gairebé en to de crònica — sinó allò que passa a la seva ombra. Un cos de « comissaris » i de científics descriu, mesura, copia, compra, preleva i finalment embala l'Egipte antic per transportar-lo a París. El fil conductor és una qüestió que la novel·la es nega a resoldre d'una sola paraula. On acaba la recol·lecció erudita i on comença el saqueig?

L'Advertència posa el llibre sota el signe d'una ficció recolzada en la recerca (vegeu l'apartat 6). La novel·la avança d'Alexandria a Fil·le, i després de la Pedra de Rosetta a la capitulació de 1801, en què els anglesos reclamen al seu torn allò que els francesos creien haver salvat. Denon, Jomard, Fourier, Geoffroy Saint-Hilaire i algunes figures inventades o poc documentades, com l'intèrpret Hassan o el wakil del canal de Gizeh Abdallah ibn Yússuf, porten successivament aquest interrogant.

3. Resum capítol per capítol

Capítol I — L'Orient en armes

De Tolon a Malta. El 19 de maig de 1798, l'esquadra surt de Tolon. A bord hi ha Berthollet, Monge, Jomard, Fourier i Denon. Berthollet veu en l'« expedició científica » una « operació d'adquisició ». Durant la travessia, a bord de l'Orient, Bonaparte afirma que allò que es prendrà a Egipte « fa molt de temps que no té cap propietari viu ». Berthollet li respon en veu baixa que això no vol dir que no tingui propietari. Malta capitula el 12 de juny.

Denon evita que es descolgui el Caravaggio, però els quadres de cavallet se'ls enduen. Des del començament, la novel·la planteja la seva regla. Es pren allò que es pot transportar, i després es justifica.

D'Alexandria al Nil. L'1 de juliol, Alexandria decep, perquè no és més que una petita ciutat de cabanes. Jomard mesura la columna de Pompeu i Denon la dibuixa des de tres angles. Bonaparte fa traduir a l'àrab la seva proclama als « Pobles d'Egipte ». A partir del 6 de juliol, l'exèrcit travessa el desert, a quaranta graus a l'ombra, abans d'arribar al Nil. Més tard, al mercat de Saqqara, uns camperols venen als soldats estatuetes i amulets. Denon compra un xauabti. L'intèrpret Hassan tradueix les paraules del venedor, per a qui és « la tomba del seu avantpassat ». Tradueix les paraules, però no el to.

La batalla de les Piràmides. « Soldats, des de dalt d'aquestes piràmides, quaranta segles us contemplen », etziba Bonaparte als seus soldats el 21 de juliol. Els savis són col·locats enmig dels quadres d'infanteria. Denon dibuixa a cegues des de l'interior del quadre, i després les piràmides amb els morts en primer terme. Murad Bei es replega i el Caire és pres el 24 de juliol. L'endemà al matí, Jomard entra a la Gran Piràmide amb Monge i Denon. Es creuen amb un jove soldat que s'emporta un escarabeu. Jomard pressent que aquest gest és de la mateixa naturalesa que les seves pròpies adquisicions. Només en canvia el grau.

La batalla d'Abukir. L'1 d'agost, Nelson destrueix gairebé tota la flota francesa a la badia d'Abukir. L'exèrcit és ara presoner d'Egipte. El vespre del 14 d'agost, en rebre la notícia del desastre, Jomard inspecciona les col·leccions emmagatzemades a les dependències nord del palau de Hassan-Kashif. Hi troba vint-i-tres caixes sense etiqueta, el contingut de les quals ningú no coneix. Les anota al seu diari personal i no en parla a ningú. El retorn s'ha fet incert. Geoffroy comprèn aviat que allò que tornarà dependrà d'allò que pugui viatjar.

L'Institut d'Egipte. El 22 d'agost, Bonaparte funda l'Institut d'Egipte. Monge n'és el president. Ell obre la primera sessió amb aquestes paraules. « Som aquí per comprendre, amics meus. No per conquerir — d'altres se n'encarreguen molt bé. Us demano que no ho oblideu mai. » Jomard mesura les restes de Memfis i el temple de Ptah. Un home vell dibuixa a la pols com s'arrossegaven les estàtues gegants. Geoffroy Saint-Hilaire dissecciona peixos del Nil. A principis de novembre, Berthollet fa el balanç de tres mesos de treball.

La revolta del Caire. El 21 d'octubre, el Caire s'aixeca. L'artilleria bombardeja els barris insurgents i la repressió dura tres dies. Els savis resten barricats a l'Institut. El 24 d'octubre, Denon surt a dibuixar pels carrers devastats. Davant d'una botiga esventrada, pensa en els comissaris que omplen les seves llistes. « El mateix gest, menys els criteris i el discerniment. Aquí es deia saquejar, allà recollir. » Denon veu, amb Hassan, dos soldats buidant una botiga de teixidors sota la mirada muda de la seva propietària. Monge diu a Bonaparte que la força no bastarà per governar. « Ocupar bastarà. Per a allò que vull fer », respon Bonaparte.

L'Esfinx i les necròpolis. Al novembre, Denon dirigeix una expedició a l'Esfinx, i després a Saqqara, on Jomard mesura la piràmide esglaonada. Berthollet estudia les resines de les mòmies i el natró dels llacs del Natrun. Davant dels ibis momificats, idèntics als ibis actuals, Geoffroy recorda que Cuvier hi veu la prova de la fixesa de les espècies. Lamarck jutja, al contrari, que tres mil anys són massa pocs per veure-hi un canvi. Berthollet conclou que cap dels dos no ho podrà provar. « Nosaltres prenem el que creiem que és coneixement », escriu Denon a propòsit d'una estella de granit.

Els debats científics. A la sessió del 16 de novembre, Monge defensa la mesura i Fourier el sentit. Bonaparte decideix. Calen les dues coses. Cadascú presenta els seus treballs. Venture de Paradis, l'intèrpret de l'expedició, exposa la diferència entre l'àrab parlat i l'àrab de l'Alcorà. « Es transmet primer, de memòria. El sentit ve després », en treu Fourier. « Denon obrirà el camí », anuncia Bonaparte a propòsit de l'Alt Egipte. En un passadís, Fourier pregunta a Denon si pensa endur-se els objectes. Denon respon que certes coses han de viatjar per ser vistes. Al vespre, Berthollet adverteix Bonaparte que la partida es farà amb pressa i que només marxarà allò que ja sigui a les caixes.

Capítol II — La remuntada del Nil

Dendera. El 16 de desembre de 1798, la divisió de Desaix deixa Beni Suef cap al sud. Bonaparte ha donat a Denon una llista de quatre pàgines i n'ha fixat la regla. « França no saqueja. Selecciona, documenta i conserva. Els soldats saquegen. » Denon arriba a Dendera el 25 de gener de 1799, i hi tornarà al maig per dibuixar el zodíac a la llum d'una espelma. Jomard considera possible l'extracció del zodíac, però molt llarga (« d'aquí a trenta anys, potser »). Descobreix la llista que porta el sergent major Aubert, més de vuitanta línies només per al batalló de capçalera, i calcula en uns dos-cents els objectes sortits d'aquest sol temple, i en dos mil cinc-cents, « forquilla baixa », els de tota la campanya. Vasseur, matemàtic de la Comissió, que omple els seus formularis al pati del temple, troba la xifra « exacta, o propera a la realitat ». « Això no és una raó », respon Jomard.

Tebes. El 27 de gener, l'expedició acampa davant de Tebes. A Karnak, Jomard comprèn que l'eix del temple està orientat cap a la sortida del sol al solstici d'hivern. Fourier confirma que el seu càlcul és correcte. A Luxor, Desaix pregunta si es podrien prendre els obeliscos. Pesen dues-centes trenta tones cadascun i la idea s'ajorna. Denon es guarda un rostre d'Osiris de bronze daurat, sense declarar-lo. Un home vell, fill i nét de guardians del temple, li diu que cada vegada els exèrcits « prenen pedres ». A la nit, Jomard descobreix el tràfic de Hassan, que cobra una comissió sobre totes les vendes.

La Vall dels Reis. El 29 de gener, Jomard triangula la Vall dels Reis. Jollois observa que, en fer-se mostrar les tombes pels guies, amb un exèrcit i uns quaderns, els savis n'acceleren el saqueig. En una tomba, Denon pren un papir del Llibre dels Morts, i després un segon papir de les mans d'un soldat. « Pres el papir abans que el soldat », anota. Jomard escriu al seu diari que la diferència entre col·lecció i saqueig rau en la destinació, no en l'acte. Davant dels colossos de Memnó, l'endemà, constata que només allò que no es pot endur conserva el seu sentit.

Assuan. Entre Tebes i Kom Ombo, Jollois veu un soldat estrènyer sobre la seva mula un sac del qual sobresurt un baix relleu. L'1 de febrer, a Kom Ombo, el cirurgià Bruyant reconeix instruments quirúrgics en els murs del temple. Al matí de la sortida, dos suboficials forcen a cops de maça una llosa del santuari. Desaix fa cridar el capità Lachèze, recorda que no es toca res sense ordre escrita, i després confessa que aquestes regles són insuficients. La llosa desapareix quan la columna es posa en marxa. Jollois, per la seva banda, copia en una capella veïna una inscripció cursiva. El 2 de febrer, la columna arriba a Assuan.

Fil·le. Durant el febrer, Denon, acompanyat de Hassan, arriba a Fil·le en faluga. Denon podria fer desmuntar uns quants blocs del quiosc de Trajà. Hi renuncia, no per escrúpol, sinó perquè es nega a destruir allò que l'afecta. Sortit d'Assuan el 25 de febrer, Denon triga nou dies a arribar a Hermontis. Uns soldats es barallen per una figureta i uns fel·làs només alcen el seu bloqueig a canvi de trenta-cinc piastres. A Hermontis, Denon compra per cinc piastres un fragment tot just tallat del mur. Torna al Caire, però Bonaparte, tornat de Síria a mitjan juny, ja ha deixat la ciutat per la costa.

La Pedra de Rosetta. El 15 de juliol de 1799, el tinent Bouchard descobreix a prop de Rosetta una estela de granodiorita negra coberta de tres escriptures. Marcel i Raige la llegeixen. El text grec és un decret en honor de Ptolemeu V. Marcel en fa nombroses estampacions i n'envia una part a Europa. El 9 d'agost, compara les mencions gregues de « Ptolemeu » amb els cartutxos i suposa que un cartutx és un nom propi. « Heu trobat la clau de l'Egipte antic amb un text sobre impostos. M'agrada », resumeix Kléber.

Negociacions, victòria i mort de Kléber. El 18 d'agost, Bonaparte deixa Egipte en secret amb Denon, Monge i Berthollet. Kléber assumeix el comandament. Jomard compta noranta-sis caixes, és a dir, setanta-tres d'oficials i vint-i-tres encara sense etiqueta. La convenció d'El-Arix, signada el 24 de gener de 1800, preveu l'evacuació amb les col·leccions. Però el març de 1800, l'almirall Keith es nega a ratificar-la, i Jomard torna a comptar les caixes. N'hi manquen trenta-tres i en resten seixanta-tres. Kléber venç els otomans a Heliòpolis el 20 de març. És assassinat el 14 de juny de 1800. Menou li succeeix.

Capítol III — El temps dels savis

Les darreres campanyes. Menou assumeix el comandament i no canvia res en els treballs de l'Institut. A la sessió de juny, Jomard defensa el document contra el monument. Afirma que cal « substituir el monument per un document que viatgi millor ». El 25 de juny de 1800, una expedició surt cap a Tanis i Bubastis. Geoffroy hi pren sis mòmies de gats. Jollois fica a la cartera un petit sarcòfag de gat de bronze. A la tardor, copia en tres dies un saltiri que els monjos coptes es negaven a vendre.

El Delta i la ciutat. La mort de Desaix a Marengo, el 14 de juny de 1800, arriba al Caire a principis d'octubre. Jollois es guarda el ganivet de butxaca que Desaix li havia deixat el desembre de 1798 i que mai no va tornar. Al Delta, a Sais i a Buto, no hi ha res per endur-se, perquè els blocs són als murs de les cases dels fel·làs. Menou vol orientar els treballs cap a l'Egipte islàmic, i es troba un compromís. Un matí de novembre, Jollois veu un soldat prendre en quinze segons una Isis de bronze de la fornícula d'una casa copta. Només pot dibuixar la fornícula buida.

L'agricultura i el reg. Durant l'hivern de 1800-1801, Conté presenta a l'Institut les tècniques de reg egípcies. Jollois coneix Abdallah ibn Yússuf, responsable del canal de Gizeh des de fa setze anys, i en porta setanta-dos saquets de llim. « Les seves terres, les seves estàtues… És el mateix. Prenem el que ens interessa i ho anomenem ciència », observa Conté. Jollois respon que es pot prendre llim sense empobrir un camp, però que el Nil no torna les estàtues. Abdallah diu que l'escriptura no substitueix mil anys de pràctica. Li mostra quatre blocs inscrits trobats en netejar el canal. Jollois els dibuixa i s'endú el més petit.

El temps que s'estreny. El 8 de març de 1801, setze mil britànics desembarquen a Abukir. La Comissió decideix duplicar-ho tot per salvar els seus treballs. Marcel du un registre de les seves compres. Jollois fa fer calcs. Jomard recopia els seus mesuraments topogràfics més recents en nou dies i Geoffroy dibuixa les seves espècies. Al debat moral d'abril, Jomard distingeix tres categories d'objectes, entre els quals els extrets de les tombes i dels temples. « Aquests pertanyien a Egipte. Els hem pres. » « Els conservarem. Publicarem », conclou Jollois, i Fourier reconeix que, sense publicació, res del que han fet no es justifica. El 20 de juny, Jollois compta 2 087 dibuixos.

La derrota del Caire. El 27 de juny de 1801, Belliard negocia la capitulació del Caire. La convenció deixa sortir l'exèrcit amb « les seves armes i els seus bagatges », sense dir res de les col·leccions. La clàusula que realment les amenaçarà, l'article setze, no se signarà fins al setembre a Alexandria. Fourier troba vaga la paraula « bagatges » i busca allò que no cobreix. El 30 de juny, el mercader Suleiman al-Qabbani ven a Marcel vint-i-dos xauabtis, cinc escarabeus i tres amulets d'or, que aquest inscriu al seu inventari personal. Geoffroy amenaça de cremar les seves col·leccions si les confisquen. « Ells prendran els originals. Nosaltres, les còpies. I les còpies… són elles, el veritable botí », resumeix Fourier. La partida té lloc a mitjan juliol, disset dies després de la convenció.

El descens cap a Rosetta. Tretze mil soldats, dels quals cinc mil malalts o convalescents, dos-cents civils i els savis deixen el Caire sota el comandament del general Damas. El primer dia, una patrulla otomana reclama les caixes en nom d'Egipte, i Damas l'aparta. Un desertor lionès, posat als grillons, confia a Geoffroy que no vol veure què passarà amb els anglesos. El sisè dia, una tempesta de sorra s'abat sobre la columna, i el setè es creua amb refugiats coptes. L'onzè dia, dos oficials britànics volen inspeccionar els bagatges, i Damas s'hi nega. La columna arriba a Rosetta a finals de juliol, després de dotze dies de marxa, amb seixanta-tres caixes. Els savis arriben després a Alexandria per mar.

Capítol IV — La debacle i el retorn

Les grans antiguitats. El 3 de setembre de 1801, Hamilton i Clarke es presenten per prendre possessió de les col·leccions. Clarke compta les seixanta-tres caixes. El 4 de setembre, les grans antiguitats s'inscriuen al registre. Es tracta del sarcòfag de Nectanebo II, d'una estàtua del gran sacerdot d'Amon, d'un puny colossal i d'unes esteles. La Pedra de Rosetta, introbable, s'inscriu a títol provisional, i després es retroba aquella mateixa nit entre els bagatges de Menou. Fourier no en discuteix el dret. Només demana que la història recordi que la Comissió va

descobrir aquestes peces. Jollois constata que la Gran Bretanya fa aquí allò que França va fer a Itàlia. La cadena és llarga.

Les col·leccions salvades. Els instruments científics són reconeguts com a propietat personal. El 9 de setembre, quan Clarke avança sobre les col·leccions de Geoffroy, aquest amenaça de calar foc a les seves caixes. Clarke es fa enrere. Hamilton accepta que la Comissió publiqui els seus dibuixos, a condició d'enviar-ne un exemplar al British Museum. Les petites antiguitats es reparteixen per meitats. Els francesos es queden algunes mòmies d'animals i una mòmia humana, els britànics les millors mòmies reials o nobles. Marcel conserva les seves estampacions. Jollois conserva els seus dibuixos, i les monedes resten als savis, llevat d'una quinzena de peces.

L'ètica de les espoliacions. El 18 de setembre, Hamilton ve a sopar sol i anuncia que el sarcòfag de Nectanebo marxa l'endemà. Jollois respon que d'aquí a cent anys un egipci haurà d'anar a Londres per veure'l. Geoffroy recorda que no és Egipte qui els ha convidat. Fourier pregunta què respondria el British Museum si Egipte reclamés un dia els seus béns. « No puc comprometre el segle vinent », respon Hamilton.
El 22 de setembre, el mercader Mahmoud al-Tawil reclama vuit estatuetes que li haurien robat. Hamilton es nega a tornar-les, i el mercader només demana que s'anoti el seu nom. El procés verbal es signa aquella mateixa nit.

Els adéus. Els darrers dies de setembre es dediquen a l'embalatge. Jollois acaba l'índex dels seus 2 087 dibuixos i es precinten les caixes el 27 de setembre. El 31 d'octubre, els savis reben l'ordre d'embarcar, i Hamilton lliura els salconduits a Jollois amb aquestes paraules. « I jo us desitjo que feu bon ús d'allò que us emporteu. » No es tornaran a veure mai. L'1 de novembre, Jollois s'acomiada d'un xeic d'Alexandria, i després comença l'embarcament. Es guarda els tubs de coure a la cabina, damunt la llitera.

La travessia. El mar està agitat els primers dies. Jomard constata que les bases de les grans piràmides són una mica més llargues d'est a oest que de nord a sud. Avança que els constructors tenien en compte la mesura de la terra. Aquesta hipòtesi l'entusiasma tant com l'esglaia, perquè suposa un saber perdut. Fourier esquinça onze començaments de prefaci abans de començar pel Nil. El vaixell fa escala a la Valletta el 10 de novembre, on oneja la bandera britànica. França apareix el 17 de novembre.

El retorn a França. El 19 de novembre de 1801, el vaixell fondeja a la rada de Tolon, tres anys i sis mesos després de la partida. Les caixes de la Comissió són tractades com un carregament de farina. Fourier redacta l'informe oficial i només esmenta les pèrdues en una nota a l'annex. A París, el 8 de desembre, no hi ha ni desfilada ni recepció. El 15 de desembre, Fourier és rebut per Bonaparte a les Tuileries, que fa de la Description un projecte d'Estat. Una comissió de redacció és nomenada el febrer de 1802, Conté en passa a ser el comissari general i Fourier es reserva el prefaci històric. Denon és nomenat el novembre de 1802 director general del Museu Central de les Arts. Una trentena de membres de la Comissió han mort a Egipte.

El treball comença. Un any després del retorn, Jomard transcriu els seus aixecaments a la seva cambra del carrer de la Croix-Faubin. La Description de l'Égypte s'anuncia colossal, amb 894 làmines, uns quatre-cents gravadors i vint-i-tres volums apareguts entre 1809 i 1829. El narrador resumeix el balanç en una frase. « Les estàtues a Londres, el saber a París. » Fourier ratlla les frases lírices de les memòries de Jollois, que les restitueix. Deixen que els dos tons convisquin. El 31 de desembre de 1802, Jollois mira els seus vint-i-tres tubs de coure, surt a veure Orió al carrer, i després entra a reprendre la seva memòria sobre Karnak. El tom II s'acaba amb l'amenaça de les campanyes que han de venir. Per a Denon, al Louvre, « la feina no feia sinó començar… »

4. Personatges principals

Dominique-Vivant Denon *(dibuixant, futur director dels museus)*

Mirada central de la primera meitat de la novel·la. Dibuixa les piràmides amb els morts en primer terme, salva el Caravaggio de Malta i s'endú el papir de la Vall dels Reis. Deixa Egipte l'agost de 1799 amb Bonaparte.

Napoleó Bonaparte *(general en cap)*

Figura alhora llunyana i determinant. Lliura a Denon una llista de quatre pàgines i formula els « tres nivells » de legitimitat (vegeu l'apartat 5). Deixa Egipte en secret el 18 d'agost de 1799.

Gaspard Monge *(matemàtic)*

President de l'Institut d'Egipte. Defensa la mesura contra el sentit que reclama Fourier.

Claude-Louis Berthollet *(químic)*

Anomena l'expedició « operació d'adquisició ». Estudia les resines d'embalsamament, el natró i els equilibris químics.

Jean-Baptiste Fourier *(matemàtic)*

Veu del sentit i de la síntesi. Organitza la còpia sistemàtica dels treballs i redacta el prefaci de la Description. Mor el 1830.

Edme-François Jomard *(enginyer geògraf)*

Observa, mesura, calcula. Defensa la hipòtesi dels cartutxos i la geodèsia dels monuments.

Prosper Jollois *(enginyer)*

Enginyer i dibuixant de la Comissió. Copia, fa calcs i, el 1801, defensa els seus quaderns i els seus dibuixos davant dels britànics.

Étienne Geoffroy Saint-Hilaire *(naturalista)*

Defensor de les col·leccions zoològiques. L'amenaça d'incendiar els seus espècimens davant dels britànics és un dels moments forts de la novel·la.

Jean-Joseph Marcel *(orientalista)*

Autor de les estampacions de la Pedra de Rosetta i d'un registre de 162 entrades. Conserva el rastre quan els objectes són confiscats.

Louis Desaix *(general)*

Conqueridor de l'Alt Egipte, dirigeix la columna cap al Sud. Mor a Marengo.

Jean-Baptiste Kléber *(general)*

Successor de Bonaparte. És assassinat al Caire el 14 de juny de 1800 per Soleyman el-Halabi.

Vasseur (matemàtic de la Comissió)

A Dendera, omple els seus formularis d'adquisició oficial a cel obert, cosa que distingeix la recol·lecció del saqueig dels soldats. Jomard continua escèptic.

Nicolas-Jacques Conté *(enginyer i inventor)*

Presenta a l'Institut la hidràulica egípcia. Mor el 1805.

Hassan *(intèrpret)*

Intèrpret del Caire. Tradueix, cobra una comissió sobre les vendes, i veu sense poder actuar. Moltes paraules egípcies de la novel·la passen per ell.

Abdallah ibn Yússuf *(wakil del canal de Gizeh)*

Posseïdor del saber del reg, recorda que l'escriptura no substitueix l'experiència.

William Richard Hamilton i Edward Daniel Clarke *(Hamilton, comissari britànic, i Clarke, antiquari)*

Reclamen les grans antiguitats el 1801 invocant l'article 16 de la convenció de capitulació.

Menou *(general)*

Comandant després de Kléber, convertit a l'islam, manté Alexandria fins a la capitulació de 1801.

Aubert, Mahmoud al-Tawil, Suleiman al-Qabbani, el desertor de Lió *(figures inventades o poc documentades)*

Personatges l'ancoratge històric dels quals no queda establert en el text. Serveixen de veu a allò que les fonts callen.

5. Temes principals

Recol·lecció i saqueig, una diferència de nom i no de gest

Tot el tom II rau en el pensament que Denon formula durant la revolta del Caire. El gest és el mateix i només canvia el nom. La distinció reivindicada per Bonaparte (els soldats saquegen, França selecciona) és represa, discutida i posada a prova pels fets.

Els tres nivells de legitimitat

La llista de quatre pàgines de Bonaparte, les autoritzacions dels savis i després la impotència davant dels soldats formen una escala de justificacions successives. Allò que el savi creu salvar, el general ho ordena i el soldat s'ho endú.

El pes decideix què marxa

La novel·la redueix les eleccions patrimonials a qüestions de transport. Allò que es mou és allò que es pot moure. El pes, més que el valor, determina què surt d'Egipte.

L'objecte i la informació

Davant la pèrdua, els savis multipliquen còpies, dibuixos, calcs i estampacions. La segona meitat del tom II de la novel·la llisca de la presa d'objectes a la captura de saber.

Saber local i saber savi

L'enginyer francès aprèn del wakil que l'escriptura no substitueix el gest. La novel·la mostra els savis depenent d'un saber que pretenen només recollir.

La ciència al servei de l'ocupació

Institut, tallers, mapes. La ciència és un dels instruments de la presència francesa. El llibre no la denuncia però mostra que hi serveix.

Els egipcis sense veu

Gairebé sempre mediada per l'intèrpret, la paraula egípcia és escassa a la novel·la. Aquest silenci és també un tema, ja que els propietaris del patrimoni no seuen a les comissions.

Els espoliadors espoliats

L'últim capítol mostra els britànics prenent al seu torn allò que els francesos havien pres. La lògica de la razzia no s'atura en una nació.

6. Part documentada i part inventada

El marc d'esdeveniments es basa en fets acreditats, entre els quals la batalla d'Abukir, la fundació de l'Institut d'Egipte, el descobriment de la Pedra de Rosetta, l'assassinat de Kléber, la victòria d'Heliòpolis, l'article 16 de la convenció de capitulació d'Alexandria, l'enfrontament amb Hamilton i Clarke, l'amenaça de Geoffroy Saint-Hilaire, el nomenament de Denon com a director dels museus i la publicació de la Description de l'Égypte. En canvi, personatges, escenes i diàlegs han pogut ser imaginats, tal com precisa l'Advertència.

Una zona resta imprecisa. Les vint-i-tres caixes sense etiqueta, entrevistes per Jomard després d'Abukir, no s'aclareixen mai i resten un misteri. L'ancoratge històric dels personatges inventats o poc documentats és assenyalat a l'apartat 4.

7. Citacions destacades

« Allò que Bonaparte anomenava expedició científica, Berthollet, en les seves notes privades i amb més exactitud, ho anomenava operació d'adquisició. »

« El mateix gest, menys els criteris i el discerniment. Aquí es deia saquejar, allà recollir. »

« La distinció entre col·lecció i saqueig és una distinció de destinació, no d'acte. Nosaltres col·leccionem per a París. Ells saquegen per a ells mateixos. La Vall dels Reis no hi fa cap diferència. »

« No pas el valor. No pas la importància històrica. El pes. »

« Ells prendran els originals. Nosaltres, les còpies. I les còpies… són elles, el veritable botí. »

« No seré jo. Serà algú altre, en altres circumstàncies. No puc comprometre el segle vinent. »

« Les estàtues a Londres, el saber a París. »

8. Anàlisi crítica

Punts forts

- Una tesi clara i sostinguda de cap a cap. La distinció entre recol·lecció i saqueig és posada a prova pels fets.
- Un material històric dens, posat en escena mitjançant episodis concrets (la Vall dels Reis, Rosetta, l'amenaça de Geoffroy).
- Escenes potents, entre les quals Malta, la nit de Gizeh, el sopar de Hamilton i l'amenaça de l'encenedor.
- Un to mesurat. La novel·la exposa més que no pas condemna, i deixa que el lector jutgi.

Límits i punts d'atenció

- La tesi és enunciada per nombrosos personatges, cosa que la fa molt llegible però crea redundàncies.
- La campanya de Síria es redueix a unes poques frases disperses. L'elecció s'entén, però l'el·lipsi és brusca.
- Els egipcis són gairebé sempre mediats per l'intèrpret. El procediment és significatiu, però els manté en una posició secundària.
- El capítol IV és carregat de diàlegs explicatius, que enuncien el balanç moral més que no pas el fan sentir.
- El centre de gravetat passa de Denon a Jomard, Jollois i Fourier després de l'agost de 1799 (Denon només reapareix cap al final, amb el seu nomenament al capdavant dels museus), cosa que afebleix l'equilibri de la segona meitat.

9. Conclusió

El Tom II de La Gran Razzia és una novel·la de l'inventari moral. Segueix l'Egipte dels savis per mostrar que la recol·lecció i el saqueig es distingeixen per la seva destinació més que pel seu gest. Construïda al voltant d'una tesi molt present i d'un canvi de tempo en la segona meitat, la sosté amb escenes concretes i amb una escriptura sòbria. La seva darrera lliçó és també la més pertorbadora. Allò que França va prendre, els britànics li ho prenen al seu torn, i els egipcis, per la seva banda, només demanen que s'anoti el seu nom.

ANÀLISI ESTILÍSTICA

Realitzada per Pierre Collonges

« La Gran Razzia »

Tom II – La campanya d'Egipte

Novel·la de Robert Casanovas

Introducció metodològica

Aquest estudi tracta del Tom II de La Gran Razzia (« 1798-1801 – La campanya d'Egipte »). Es limita a aquest tom, i les observacions sobre la sèrie només valen per a ell. S'hi llegeix la llengua, la construcció narrativa, les figures d'estil, els registres i el to d'una novel·la que posa la seva forma al servei d'una qüestió moral. Les anàlisis lèxica i sintàctica es basen en la lectura del text sencer, completada per alguns recomptes, les poques xifres dels quals només es donen com a ordres de magnitud. Totes les citacions han estat contrastades amb el text i situades de nou en el seu capítol.

La novel·la tria una escriptura d'investigació més que no pas d'efusió, feta de frases curtes, de xifres, de llistes i de sentències. El lector hi és tractat com a testimoni, no com a espectador, cosa que explica el lloc concedit a l'inventari i al document.

1. Una novel·la de focus múltiples — el relleu de les mirades

El relat no té cap heroi únic. La mirada de Denon domina la primera meitat. Després de la seva partida l'agost de 1799, Jomard, Jollois, Marcel i Fourier prenen el relleu, i Denon només reapareix cap al final. Aquest canvi de focus permet a la novel·la passar de la visió a la mesura, i després de la mesura a la còpia.

El narrador, fora de la consciència del personatge, completa la seva mirada amb allò que aquest ignora (la construcció que serveix a aquest efecte s'estudia a la secció 5). L'efecte és doble. Dóna ironia a les escenes i recorda que la perspectiva dels savis és parcial.

> *« Moriria en un vaixell. »*

Capítol I, secció 1 — Denon davant del Caravaggio, a Malta.

2. L'inventari com a forma — xifres, mesures, llistes

La novel·la fa dels nombres una matèria literària. Les caixes passen de 96 a 63, i la pèrdua es llegeix en la disminució. L'estimació de Jomard a Dendera (uns 200 objectes per a aquest sol temple, i després 2 500 per a la campanya, « forquilla baixa ») i els registres de Marcel (162 entrades) instal·len una tensió per la sola comptabilitat. El suspens no és d'intriga sinó de balanç.

Aquesta escriptura dóna al lector el sentiment del pes real de les coses, segons la llei que la novel·la mateixa enuncia. No és el valor el que decideix què marxa, és el pes.

3. Dos règims de llengua — el formulari i el sensible

El text alterna un règim administratiu (llistes, formularis, actes, clàusules) i un règim sensible (llum, pedra, mans, nit). El primer és sec i té autoritat. El segon ofereix al lector allò que ha perdut en el formulari. El contrast és un mitjà, perquè mostra allò que el procediment suprimeix.

Les escenes de còpia, de mesura i de dibuix són els llocs on els dos règims es toquen. És allà on la llengua troba el seu rendiment més gran.

4. Anàlisi lèxica — paraules, registres i figures

Un verb pivot. « Prendre » és el verb més carregat del tom. Serveix a tothom. Fourier « va prendre la ploma », Clarke és « encarregat de prendre possessió dels manuscrits àrabs » i Hassan « hi prenia la seva part ». El sentit d'apropiació no rau en el verb, que resta el mateix, sinó en qui parla. « Prendre » és la paraula general sota la qual es posen els termes que la novel·la oposa, saquejar d'una banda, recollir, seleccionar i prelevar de l'altra. Conté n'extreu la conclusió davant de Jollois.

> *« Les seves terres, les seves estàtues… va dir. És el mateix. Prenem el que ens interessa i ho anomenem ciència. »*

Capítol III, secció 3 — Conté, a Jollois.

L'eufemisme i la lluita dels noms. La novel·la mostra paraules que es rellevien per dir el mateix gest. La paraula « saquejador » designa gairebé sempre altri, els saquejadors de l'Antiguitat (« Els saquejadors ja hi havien treballat »), els fel·làs, els soldats. Els savis només se l'apliquen en la paraula o en l'escrit privat, com Denon al seu diari (« quina diferència hi ha entre un saquejador i un savi en una galeria fosca »). Cada moment té el seu eufemisme. « Prelevar » és la paraula del laboratori i de l'obra, « confiscar » la del capítol IV, quan els britànics apliquen una clàusula. Berthollet resumeix aquesta lluita (« Allò que Bonaparte anomenava expedició científica, Berthollet, en les seves notes privades i amb més exactitud, ho anomenava operació d'adquisició »), en què l'adverbi « amb més exactitud » presenta la seva versió com una correcció. La paraula justa, « robat », no arriba fins al final, recolzada pel narrador (« El que havia robat — i la paraula era exacta, fos quina fos la justificació — era a Londres »).

Del dibuix a la caixa. El vocabulari narra el moviment del tom. Els verbs de la vista i del traç (mirar, dibuixar, mesurar) dominen els primers capítols, mentre que les paraules de l'embalatge i del lliurament (caixa, col·lecció, registre, confiscació) envaeixen els darrers. El lèxic de les armes cedeix igualment el lloc al dels experts, dels comissaris i del procediment quan arriba el moment de rendir comptes. La novel·la passa així de la mirada a la comptabilitat, i el vocabulari en porta la petjada abans que el relat la digui.

Quatre registres. El registre administratiu (« convenció », « article setze », « salconduits », « procés verbal », « a títol provisional ») és sec i té autoritat. Li agraden les paraules molt àmplies, com « amb armes i bagatges » en la convenció de capitulació, prou generals perquè cada bàndol hi posi allò que vulgui. El registre monumental és el de Bonaparte davant de les tropes (« Soldats, des de dalt d'aquestes piràmides, quaranta segles us contemplen »), en què el temps és personificat com a espectador. El registre familiar i irònic és el de Monge (« Som aquí per comprendre, amics meus. No per conquerir — d'altres se n'encarreguen molt bé. ») i de Kléber, que conclou davant de la Pedra de Rosetta amb un « M'agrada » d'una oralitat franca. El registre de la crònica, finalment, domina les batalles, amb frases breus, dates i fets. Els personatges es distingeixen pel registre més que per la sintaxi.

Precisió i prudència. El fons és concret (« caixa », « mà », « pedra », « quadern »), i els termes tècnics (« granodiorita », « natró ») són escassos i col·locats allà on l'objecte els imposa. Les quantitats s'escriuen sovint en lletres (« un sol bloc de vint metres i mig d'alçada, gairebé tres-centes tones »), cosa que fa del nombre una

paraula com una altra i l'instal·la en el ritme de la frase. La incertesa es diu amb vocabulari de precisió, com en la nota de Jomard (« ordre de magnitud dos mil cinc-cents objectes. Forquilla baixa. No verificable. »). Els adjectius d'apreciació són gairebé absents, i l'emoció passa pels actes més que per l'epítet.

Les figures de paraula. La novel·la usa poc la metàfora. Quan arriba, és visual i sòbria, com en aquests fragments de benes « esparsos pel sòl calcari com una neu bruna ». Prefereix els jocs de sentit i de sons. « Monument » i « document » (« substituir el monument per un document que viatgi millor ») gairebé rimen i s'oposen, perquè el monument és immòbil i el document viatja. « Columna » designa la columna en marxa, la columna del temple i la columna de xifres, cosa que permet a Costaz passar els fulls « amb el dit sobre la columna dels pesos, com qui llegeix un balanç de saqueig ». « Comissió » passa de la institució erudita als comissaris britànics, i la legitimitat passa amb ella. El quiasme, finalment, molt discret, creua els adjectius (« La terra egípcia dins saquets de tela francesa »), de manera que l'origen i el contenidor intercanvien les seves nacionalitats.

5. Sintaxi, figures de frase i to — la frase dels savis i dels soldats

La sintaxi del tom II es basa en la brevetat, en l'el·lipsi i en l'absència gairebé completa de nexes lògics. Produeix un to, sobri, contingut, de bon grat irònic, que és la signatura del llibre.

La frase de quadern. Moltes frases de narració no tenen cap verb conjugat. Són fragments que reprenen la manera dels quaderns, mesura (« Setanta-cinc metres. »), estat (« Corrent moderat. »), dubte (« O potser res. ») o decisió (« Decidit no prendre'l. »). L'últim exemple és un participi sense subjecte. Qui decideix s'hi esborra, i la decisió d'abstenir-se queda consignada com una dada entre les altres. El narrador i els personatges escriuen així en el mateix registre, el de l'aixecament.

Acumulació i asíndeton. Les frases més llargues són enumeracions o apilaments de relatives. No subordinen, afegeixen. La que presenta l'intèrpret Venture de Paradis encadena tres relatives, l'última de les quals s'obre al futur (« que passava els dies traduint per a Bonaparte i les nits escrivint un diccionari àrab-francès que no acabaria »), i la seva simetria entre els dies i les nits dóna a la vida de l'intèrpret una forma de condemna. Al capítol II, una frase llarga fa desfilar en simples grups nominals els objectes d'un mercat (« xauabtis de fusta pintada, figuretes de faiança que representaven Horus, Isis, Anubis, escarabeus de totes les mides, amulets de pedra »). La coma hi fa de verb, i la llista, sense ordre ni jerarquia, imita la circulació dels objectes de mà en mà.

Parataxi, o l'absència de « car ». La paraula « car » no apareix ni una sola vegada als quatre capítols, i « doncs » gairebé mai. El lligam lògic es llegeix entre dues frases i no en una paraula d'enllaç. « Ja no hi havia correu regular des d'Abukir. La va escriure igualment. » juxtaposa la raó de no escriure i el fet d'escriure, i « igualment » fa la feina d'una concessió. « Les buscava igualment. Era la seva manera de tenir por. » posa la causa després de l'efecte, sense presentar-se com una explicació. El procediment dóna al relat la seva sequedat d'acta i deixa al lector la cura de concloure.

El que… era que… La construcció que talla la frase en dues, amb « El que » o « Allò que » al davant i després « és que » o « era que » per lliurar l'objecte anunciat, és la figura preferida del narrador. Serveix sobretot per dir allò que un personatge no veu, no diu o no tradueix (« El que no havia traduït era el to », « El que Monge no podia veure des de l'interior del quadre, els oficials a cavall ho veien »). L'objecte no és nomenat d'entrada, és retingut i després lliurat, i la forma de la frase reprodueix la informació que s'esquiva. És un procediment de suspens, que dosifica l'efecte de revelació. La mateixa construcció serveix per als balanços. A la coda, oposa allò que França ha conservat a allò que ha pres (« El que França va conservar veritablement d'Egipte eren cent seixanta-set cervells i les vuit-centes noranta-quatre làmines que havien produït »).

> *« El que Jomard no deia — el que no havia dit a ningú des de la partida d'Alexandria — era que la hipòtesi l'esglaiava tant com l'entusiasmava. »*

Capítol IV, secció 5 — La travessia.

Antítesi i rectificació sense « sinó ». Diverses sentències juxtaposen una negació i el seu contrari per un simple punt (« No era una ruïna. Era un veí. »). La frase de Denon al seu diari (« Nosaltres col·leccionem per a París. Ells saquegen per a ells mateixos. ») es basa en dues frases del mateix motlle, on només canvia el complement introduït per « per a », és a dir, la destinació. La seva antítesi (« Ells prenien el que creien que eren tresors. Nosaltres prenem el que creiem que és coneixement. ») només canvia el pronom, el temps i l'últim nom, i el mateix gest esdevé el seu contrari per un desplaçament de tres paraules. Les frases sense verb que comencen per « No pas » (« No pas el valor. No pas la importància històrica. El pes. ») preparen l'afirmació amb una sèrie de negacions, i la gradació s'atura en una sola paraula.

Paral·lelisme, repetició i el·lipsi. Al text li agraden les frases simètriques en què el verb només es diu una vegada. « Els romans havien saquejat els temples per construir, els àrabs les construccions romanes » encadena els pobles com es giren les pàgines d'una cronologia, cada nou subjecte heretant el verb sense repetir-lo. La repetició produeix l'efecte invers, un estrenyiment emotiu. Jomard cerca amb la mirada el soldat que portava un gat de faiança i no el retroba, i llavors l'anàfora pren el relleu de la frase (« L'home existia. El gat existia. En algun lloc d'aquesta xifra de dos mil cinc-cents »). Les dues frases idèntiques de forma reafirmen una existència que la xifra acabava d'abstreure.

La frase de poder. Els poderosos parlen per frases breus i per modes d'abstenció. « Ocupar bastarà. Per a allò que vull fer. » empra un infinitiu com a subjecte, cosa que suprimeix tot agent, i després deixa el contingut real en una relativa sense antecedent. El verb « poder » esdevé un verb de negativa. Bonaparte l'empra per eximir-se (« Els sacs dels soldats, no hi puc fer res »), i Hamilton respon de la mateixa manera a Fourier (« No puc comprometre el segle vinent »). La impotència exhibida pels homes de poder és la forma sintàctica de la irresponsabilitat. La distinció de Bonaparte entre França i els soldats es regula igualment per una aritmètica de verbs, tres per a França i un de sol per als soldats.

> *« França no saqueja. Selecciona, documenta i conserva. Els soldats saquegen. »*

Capítol II, secció 1 — Bonaparte, a Denon.

Puntuació i diàleg. Els punts suspensius, quasi tots en els diàlegs, s'instal·len en el moment de la confessió (« Les seves terres, les seves estàtues… »). L'exclamació és tan rara que es nota, i es reserva per a l'entusiasme dels savis (« el mateix problema, amics meus, el mateix! »). L'incís passa pel guió, que porta el saber del narrador dins la frase del personatge (« El que no havia dit — i que formularia anys més tard, a les seves notes per a la Description — era que aquella asimetria »). En els diàlegs, el verb de parla és quasi sempre « va dir », i l'incís talla sovint la rèplica després del seu primer segment (« I les nostres col·leccions? va dir Geoffroy. Elles, com tornen? »). El subjecte hi és posat en relleu al davant, com es parla.

El ritme de la crònica. En les escenes d'acció, el relat passa al passat perfet i escurça les seves frases fins al compte enrere. « Van carregar a tot galop durant tres-cents metres. El quadre de Desaix va esperar. Dos-cents cinquanta metres. » La càrrega es mesura en metres, com tot en aquest llibre, i l'últim fragment, sense verb, fa sentir l'espera dels quadres millor que un comentari.

Un to contingut. El narrador evita l'epítet emotiu. L'emoció passa pel detall, l'aturada, el gest. Al retorn a Tolon, Jollois « no va besar la terra », i aquest refús d'un gest esperat diu el seu estat millor que una frase de sentiment. Quan la pena és més viva, pren la forma d'una constatació (« Sobre la pàgina, la xifra no pesava res. Tanmateix designava dos mil cinc-cents objectes »), on l'antítesi entre « no pesava res » i « tanmateix designava » recorda la llei del pes que governa tot el llibre.

Litote i ironia. La ironia del narrador és discreta i passa per la litote i la concessió. Després del balanç sobre Londres i París, « El consol no era pas petit » es pot llegir en els dos sentits. La resposta de Hamilton a Fourier és jutjada per dos adjectius que separa una coma (« Era honesta, i insuficient »), el segon traient al primer gairebé

tot el seu valor. La confessió de Denon (« És aquí on ens assemblem a ells ») utilitza el mateix recurs, una comparació dita a mitja veu. El to resta així el de la mesura, que suggereix més que no pas condemna.

Sentència, caiguda, tornada. La sentència curta, col·locada al final del paràgraf, pren les tres formes de la rectificació, de l'antítesi i de la drecera (« Les estàtues a Londres, el saber a París. »). El seu retorn regular dóna al llibre la seva força de memorització i li serveix de signatura. Funciona com una tornada, però frega l'efecte d'amaneirament, com assenyalen els límits de l'apartat 11.

6. Escriure per no oblidar — quaderns, cartes, còpies

Quasi tots els personatges escriuen. Denon porta el seu diari, Jomard els seus quaderns, Marcel el seu registre i Fourier el seu prefaci. La novel·la fa de l'escriptura una resposta a la pèrdua anunciada, i de la còpia un gest moral tant com tècnic.

La frase « Les còpies… són elles, el veritable botí » condensa aquesta idea. Prepara també la ironia final, ja que allò que ha estat salvat és allò que podia cabre en un rotlle.

7. La veu de l'altre, mediada — l'intèrpret i el discurs referit

Els egipcis parlen quasi sempre per mitjà de Hassan o d'un altre traductor. La forma dominant és el discurs referit (« Diu que… », « Diu que ho entén »). Aquest procediment és una figura, perquè fa sensible que la veu de l'altre no s'escolta directament.

El passatge més significatiu és aquell en què Mahmoud al-Tawil demana que s'anoti el seu nom, quan acaben de refusar-li les estatuetes. És el seu fill qui tradueix, i la demanda passa. És un dels rars moments en què una veu egípcia aconsegueix ser inscrita.

> *« Diu que ho entén. I diu anoteu el meu nom igualment. »*

Capítol IV, secció 3 — L'ètica de les espoliacions.

El lliscament de l'estil indirecte a l'estil directe és l'efecte sintàctic central de l'escena. El verb « dir » es repeteix tres vegades en dues frases (« Diu que… », « Diu que ho entén », « I diu anoteu el meu nom igualment »), i després l'última proposició deixa el discurs indirecte. L'imperatiu « anoteu » ja no és transposat a la tercera persona com ho voldria la regla, i tampoc no és envoltat de cometes. La paraula del mercader travessa la mediació en el moment en què la forma referida la mantenia a distància. L'adverbi « igualment », que marca la concessió, diu en una sola paraula la persistència d'aquell que no ha obtingut res. La novel·la anomena també allò que la mediació retalla. Al capítol I, Hassan havia traduït la frase del fel·là exactament i « El que no havia traduït era el to ».

8. La matèria i el gest — pedres, mans, llum

La novel·la és atenta a les matèries, de la granodiorita al papir, del llim a les resines i al natró. Les mans (les dels copistes, dels teixidors, dels regants) hi són un lloc de saber. La fórmula « les mans saben » instal·la un saber corporal que els instituts no tenen.

La llum serveix de puntuació amb els llums de vetlla, l'alba sobre el Nil i la nit de Gizeh. Marca les entrades i les sortides d'escena i dóna al relat el seu alè.

9. El narrador que sap — prolepsis i registre de crònica

El narrador excedeix la consciència dels seus personatges. Anuncia l'obelisc de la Concòrdia, el papir Cadet, la presa d'Assuan, i dóna a l'escena una fondària històrica. Aquestes prolepsis inscriuen el text en la memòria de les restitucions actuals, sense mai nomenar-les.

Per a les batalles d'Abukir i d'Heliòpolis, canvia de registre i adopta el to de la crònica, amb frases més breus, dates i fets. Aquest canvi assenyala que la història militar no és l'objecte, i que l'escena veritable es juga en un altre lloc.

Els temps del relat són els del fons i de l'esdevenidor. La narració és dominada per l'imperfet, que sosté el decorat, l'hàbit i l'inventari, mentre que el passat perfet, més escàs, marca l'acte breu (« La va escriure igualment »). Els temps de la prolepsi són els del futur en el passat. « Moriria en un vaixell » empra el condicional per deixar el personatge en el seu present tot desvelant al lector allò que l'espera. Aquest condicional esdevé més freqüent al capítol IV, on es concentra l'esdevenidor (l'obelisc « seria erigit a la plaça de la Concòrdia el 1836 », la querella de Geoffroy i de Cuvier). « Per a Denon, al Louvre, la feina no feia sinó començar. Les campanyes tornarien a començar » empra un imperfet i un condicional, el segon dels quals és el futur en el passat. La restricció « no… sinó » diu alhora la brevetat d'allò que ha tingut lloc i l'amplitud d'allò que ve. En l'última frase (« I amb les campanyes, les col·leccions »), no hi ha verb, i la simple coordinació fa de les col·leccions la continuació de les campanyes.

10. Ritme, vetlles i arquitectura de conjunt

Les seccions es tanquen sovint sobre un gest, un silenci o una espera (i, cap al final, sobre un llum i la constel·lació d'Orió), i el relat avança per esglaons. El ritme oscil·la entre escenes llargues (Dendera, el sopar de Hamilton) i dreceres de crònica (la campanya de Síria), cosa que evita la monotonia de l'inventari.

L'arquitectura és circular. La novel·la s'obre sobre el moll de Tolon i es tanca a París, on Jollois reprèn la memòria sobre Karnak sota el mateix Orió que damunt de les piràmides, i després el tom s'acaba sobre Bonaparte i Denon. El final resta obert. « Per a Denon, al Louvre, la feina no feia sinó començar. Les campanyes tornarien a començar. »

11. Límits estilístics

- El discurs referit, partit pres assumit, manté les veus egípcies a distància, i el seu retorn sota la mateixa forma redueix la varietat de la frase.
- La sentència en caiguda, sovint col·locada al final del paràgraf, esdevé un procediment previsible i frega l'efecte d'amaneirament, perquè certes escenes es tanquen sobre una fórmula que el lector ja ha endevinat.
- El lèxic de la presa resta molt reduït, i « prendre », « saquejar » i « recollir » tornen sense parar. Aquesta repetició fa la força de la tesi, però redueix la varietat de les paraules davant d'un fenomen que admet molts altres noms. La novel·la empra a més molt pocs adjectius d'apreciació, cosa que conserva la sequedat però priva l'objecte descrit del seu color propi.
- L'el·lipsi del verb, molt present en les rèpliques, acaba per donar als savis, als generals i als mercaders una mateixa dicció, mentre que les seves posicions s'oposen. L'absència de « car » i de « doncs » fa igualment l'argumentació dels personatges més uniforme del que hauria de ser.

Conclusió

El Tom II de La Gran Razzia es basa en una escriptura d'investigació que compta, mesura, cita i rectifica. La seva primera qualitat és la coherència entre forma i propòsit, ja que l'inventari és alhora el tema i el mètode. El recompte del text sencer ho confirma a l'escala de la paraula i de la frase. El lèxic gira entorn d'un verb sense lluentor, « prendre », i llisca del dibuix cap a la caixa. La sintaxi suprimeix els nexes lògics, multiplica els fragments sense verb i reserva la construcció « El que… era que… » a allò que s'escapa als personatges. La sentència, freqüent, hi fa de tornada, i el llibre és al seu millor quan deixa parlar els objectes i els silencis.

> *« No ha estat l'Egipte qui ens ha convidat. »*

Capítol IV, secció 3 — Geoffroy, al sopar de Hamilton.